

จินตภาพแห่งความเชื่อและความศรัทธา
The Imagery of Belief and Faith

ปิยนุช ไชยกาล¹

Piyanut chaiyakan

สุชาติ สุขนา²

Suchat Sukna

¹ นักศึกษาหลักสูตรศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาทัศนศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

Master of Fine Arts Program in Visual Arts,
Faculty of Fine and Applied Arts,
Mahasarakham University
(E-mail: chaiyakan555@gmail.com)

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., คณะศิลปกรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

Assistant Professor, Department of Visual Arts,
Faculty of Fine and Applied Arts,
Mahasarakham University

Received: 28/07/2019 Revised: 07/09/2019 Accepted: 09/09/2019

บทคัดย่อ

ความเชื่อและความศรัทธาของชาวอีสานที่ดำรงอยู่ในวิถีชีวิต ประเพณีและวัฒนธรรม สะท้อนผ่านพิธีกรรมและวัตถุต่างๆ เป็นบ่อเกิดของแรงบันดาลใจ จึงนำมาสู่การสร้างสรรค์ผลงานทัศนศิลป์เรื่อง จินตภาพแห่งความเชื่อและความศรัทธา โดยมีจุดมุ่งหมาย 1) เพื่อศึกษาสัญลักษณ์ทางพุทธศาสนาและความเชื่อพื้นถิ่น ได้แก่ รูปทรงพระธาตุ ชูง พญานาค และ 2) เพื่อสร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรมที่ตอบสนองต่อแนวความคิด โดยใช้เทคนิคจิตรกรรมการจุดสีบนผ้าขาว เพื่อสร้างบรรยากาศให้เป็นดังสรวงสวรรค์ที่ดูเบาบางและสงบ มีวิธีดำเนินการสร้างสรรค์โดยการรวบรวมข้อมูลจากสภาพแวดล้อม ได้แก่ บรรยากาศในพุทธาวาส งานบุญประเพณี รูปทรงของพระธาตุ ชูง พญานาคที่มีอยู่ภายในวัด ได้ศึกษาข้อมูลจากเอกสารเกี่ยวกับรูปทรงสัญลักษณ์ ศึกษาอิทธิพลทางด้านศิลปกรรมที่เกี่ยวข้อง ได้วิเคราะห์ข้อมูลเพื่อหาความชัดเจนของแนวเรื่อง รูปทรงสัญลักษณ์ และเทคนิคลวดลาย สร้างสรรค์เป็นผลงานที่มีลักษณะเฉพาะตน จำนวน 4 ชิ้น

ผลการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับสัญลักษณ์ทางพุทธศาสนาและความเชื่อพื้นถิ่นพบว่า พระธาตุเจดีย์เป็นสิ่งที่ชาวพุทธสร้างขึ้นเพื่อน้อมรำลึกถึงคุณงามความดี เลื่อมใสศรัทธา ชูงเป็นสัญลักษณ์แห่งความดีงาม พญานาคเป็นสัญลักษณ์ความเชื่อของชนอีสาน ที่คอยปกป้องรักษาและมีความศรัทธาต่อพุทธศาสนา เป็นสัญลักษณ์ที่ได้ศึกษามาสร้างเป็นผลงานจิตรกรรม และผลการสร้างสรรค์ตามกระบวนการที่ได้กำหนดไว้ ทำให้เกิดการเรียนรู้การแก้ไข ปรับปรุงและพัฒนาผลงานจนบรรลุวัตถุประสงค์ของการสร้างสรรค์ โดยสามารถสร้างความเป็นเอกภาพในผลงาน การใช้หลักทฤษฎีของลัทธิผืนจุดสี (Pointillism) ค่อยๆ ทับซ้อนผสมผสานกันของสีสร้างความความรู้สึกสะเทือนไหว เกิดประกายของสี หลอมรวมเป็นบรรยากาศบางเบาดูสงบ เกิดความรู้สึกศรัทธา เป็นจินตภาพของบรรยากาศในสรวงสวรรค์

โดยสรุป รูปสัญลักษณ์จากความเชื่อและความศรัทธาของชาวอีสานสามารถนำมาผสมผสานกับความคิดและจินตนาการส่วนตัว เป็นผลงานที่มีรูปแบบเชิงอุดมคติที่สามารถแสดงอัตลักษณ์ส่วนตัวของผู้สร้างสรรค์ได้

คำสำคัญ: จินตภาพ, ความเชื่อ, ความศรัทธา, พุทธศาสนา, จิตรกรรม

Abstract

Belief and Faith in northeast people way of life, traditions and cultures that reflected through rituals and materials were the inspiration to this visual arts creation thesis called “Imagery of Belief and Faith”. The Thesis was intended to 1) study about the Buddhism symbols and local believes in shapes of Buddha’s relics, flags, and King of Nagas and 2) create works of visual art that meet this idea by the color spotting on the white sheets technique to pass on the emotion of a peaceful and tender heaven atmosphere. The field data of this creation was collected from the environments inside temples which were shrines, religious ceremonies, forms of Buddha’s relics, flags, and King of Nagas. Documentary data about architectural building sand the influence from concerned creative works were also studied. The data analysis was clearly analyzed in order to theme the symbolic shapes and painting techniques to create unique characters off our master pieces.

The result of this study was found that Buddha’s relics were built by Buddhists on memory of Buddha goodness and loyal faith on him. Flags were seen as a symbol of goodness. King of Nagas was the belief of northeastern people as the Buddhism protector and the faithful follower. Those were symbols to make visual art creation. And the results of creation in the planned process made me learn, correct and improve the products to meet the objectives of the creation. This could make a unity in creation: using pointillism in painting colors softly on fusing layers which made feelings of dither. There were colorful sparkles to generate the overlapping of colors distributing the soft and peaceful at mosphere. It formed a feeling of faith- imagery in heaven atmosphere.

In conclusion: figure symbols of northeastern people belief and faith can be brought mixable with personal thoughts and imaginary to create idealism models that reveal the artist identity.

Keywords: Imagery, Believe, Faith, Buddhism, Painting

บทนำ

จากการที่ผู้สร้างสรรค์ได้เข้าไปยัง ศาสนสถานทางศาสนาพุทธ ผู้สร้างสรรค์ได้พบเห็นสถาปัตยกรรม ของพระธาตุเจดีย์ และพญานาค ที่มีความสวยงามมีคุณค่าทางวัฒนธรรม เป็นศูนย์รวมจิตใจซึ่งเป็นที่พึ่งทางจิตใจเป็นการกราบไหว้สักการะบูชา ชุมชนเชื่อที่คนอีสานเรียก เป็นสิ่งที่ประดิษฐ์เพื่อใช้ในการประดับประดาในงานบุญต่างๆซึ่งการประดิษฐ์รูปเป็นความเชื่อในเรื่องบุญกุศล จากสิ่งที่พบเห็น ผู้สร้างสรรค์เห็นคุณค่าทางวัฒนธรรมท้องถิ่น และเป็นคุณค่าทางจิตใจผู้สร้างสรรค์จึงเกิดแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์ผลงาน โดยมีวัตถุประสงค์ในการศึกษาหาความหมายประวัติความเป็นมาทางความเชื่อความศรัทธาในเรื่อง ของพุทธพราหมณ์ ฝึ จากรุ่นสู่รุ่นตามความเชื่อของคนอีสาน

ชาวอีสานมีความเชื่อมากมายไม่ว่าจะเป็น ความเชื่อเรื่องผี เทวดาและพุทธศาสนา เชื่อว่าการสักการะบูชาสิ่งเหล่านี้จะทำให้ผ่านพ้นภัยอันตราย ปกป้องคุ้มครองตัวเองและคนในครอบครัว คนอีสานจึงได้มีการไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งเป็นสิ่งที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ การทำบุญใส่บาตรกรวดน้ำยามเช้าเพื่อให้บุคคลที่ล่วงลับไปแล้วได้รับในสิ่งที่เราทำบุญไปให้ และทำบุญที่วัดสร้างบุญสร้างกุศลเป็นการทำนุบำรุงพุทธศาสนา เพื่อกราบไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์และรักษาสิล เชื่อในบาปบุญคุณโทษ โดยเชื่อว่าการทำบุญนั้นจะส่งผลให้ได้ไปสู่ภพภูมิที่ดี ได้ขึ้นไปสู่บนสวรรค์

มนุษย์เชื่อในพลังเหนือธรรมชาติ เป็นสิ่งลึกลับ มีอำนาจ ปกป้องคุ้มครองให้ผ่านพ้นภัยอันตราย มนุษย์จึงพยายามคิดค้นหนทางต่างๆ เช่น เช่นสรวง บัตรพลีสังเวชบูชา เพื่อสร้างกำลังใจด้วยความคาดหวังว่า พลังอำนาจเหนือธรรมชาติจะช่วยดลบันดาลให้ได้ในสิ่งที่ปรารถนาตลอดจนปิดเป่าเรื่องร้าย เหตุนี้คนอีสานจึงเชื่อถือ

ศรัทธา “ผี” และผีแถน (บุญยงค์ เกศเทศ, 2555) จากนั้นศาสนาพราหมณ์ได้เผยแพร่เข้ามาเป็นศาสนาที่เคารพบูชาเทพ การแสดงออกทางความเชื่อแบบพราหมณ์มักเป็นเรื่องพิธีกรรม อิทธิปาฏิหาริย์ การอ่อนนวยสงสรรพเทพเจ้าผู้มีฤทธิ์ให้ลดบันดาลผลให้สำเร็จสมดังความปรารถนา

ความเชื่อของคนอีสานจึงได้มีการนำศาสนาพราหมณ์ในเรื่องบวงสรวงมาเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจ ต่อมาเมื่อพุทธศาสนาเข้ามาตั้งมั่น และมีการเผยแพร่พระธรรมคำสอนซึ่งสอดคล้องผสมกับความเชื่อดั้งเดิมจึงทำให้ชาวอีสานนับถือพุทธศาสนาควบคู่กับความเชื่อทางไสยศาสตร์ โหราศาสตร์ของศาสนาพราหมณ์ และมีการทำนุบำรุงพุทธศาสนา มีการสร้างวัด พระธาตุเจดีย์ สร้างลิมเพื่อให้ชาวบ้านสร้างบุญกุศล จึงได้มีประเพณีและพิธีกรรมที่เป็นเสมือนเครื่องหมายทางวัฒนธรรม ทางความเชื่อของคนอีสาน (อุดม บัวศรี, 2534) ในปัจจุบันความเชื่อเรื่องผี ศาสนาพราหมณ์ยังไม่หายไปแต่ยังคงผสมผสานกับพุทธศาสนา โดยมีความเชื่อเรื่องบาปบุญ การกราบไหว้สักการะบูชาสิ่งที่เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ ซึ่งจากความเชื่อนี้คนอีสานจึงได้มีการสร้างรูปทรงสัญลักษณ์ทางความเชื่อพิธีกรรมสิ่งที่เป็นตัวแทนในการสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เช่น พระธาตุเจดีย์สูงพญานาค ฯลฯ ซึ่งเป็นสัญลักษณ์แห่งเชื่อเป็นการสักการะบูชาต่อความเชื่อนั้น และยังแสดงออกถึงความดีงาม เมื่อเกิดความเชื่อคนอีสานจึงได้มีการสร้างงานบุญ ขึ้นซึ่งจะทำขึ้นทุกเดือนจนกลายเป็นงานบุญประเพณีฮีตสิบสองเพื่อเป็นการบูชาสิ่งที่เคารพ และสร้างบุญกุศลแก่ตนเองอีกทั้งยังเป็นประเพณีของคนอีสานที่มีเอกลักษณ์เฉพาะ

รูปแบบพระธาตุเจดีย์ของคนอีสาน เป็นเจดีย์ล้านช้างได้รับอิทธิพล จากเจดีย์ล้านนาแสดงความสัมพันธ์แบบอาณาจักรศรีอยุธยา ดังนั้นคนอีสานจึงได้สร้างพระธาตุเจดีย์นั้นเป็นที่น่าเคารพนับถือ สถานที่สำหรับการเคารพบูชาในคำสอนคุณงามความดีของบุคคลที่ควรเคารพ และเป็นสัญลักษณ์ของความเจริญในพระพุทธศาสนา (กิตติชนันต์ ญาณพิสิษฐ์, 2555)

ธุงเป็นความเชื่อของคนอีสาน ธุงจะมีหลากหลายรูปแบบ เช่น ธุงพญายอ ธุงไชย ธุงไย ธุงแมงมุมเป็นเครื่องสักการะ เพื่อใช้ในงานบุญ ใช้ประดับประดาให้ดูสวยงาม เป็นการถวายพุทธศาสนา และมีความเชื่อว่าการได้ทำธุงจะทำให้ได้ขึ้นปีที่ 12 ฉบับที่ 1 มกราคม-มิถุนายน 2563

สวรรค์ (ประทับใจ สีขาว, 2554) พญานาคเป็นความเชื่อของคนอีสานผสมผสานระหว่างลัทธิบูชา เป็นของชนพื้นเมืองลัทธิความเชื่อทางพุทธศาสนา และพราหมณ์เศียรพญานาคจะมีทั้งหมด 1 เศียร 3 เศียร 5 เศียร 7 เศียร 9 เศียร มี 4 ตระกูล ได้แก่ วิรูปักษะ (สีทอง) เอรापถะ (สีเขียว) ฉัพพยาปตตะ (สีรุ้ง) กัณฑาโคตมกะ (สีดำ) พญานาคสัญลักษณ์แห่งการปกป้องตามที่เราพบเห็นได้ในวัด (สุพิชฌาย์ จินดาวัฒนภูมิ, 2551)

จากความเชื่อดังกล่าวผู้สร้างสรรค์มีความเชื่อเรื่องการสักการะบูชา การสร้างบุญกุศลที่ได้รับมาจากคนในครอบครัวจากรุ่นสู่รุ่นว่าการทำบุญจะทำให้ชีวิตเจริญงอกงาม ได้พบเจอสิ่งดีๆ ผลบุญที่ทำไว้จะส่งผลให้ได้ไปเกิดในภพภูมิที่ดี ผู้สร้างสรรค์จึงได้เกิดแรงบันดาลใจโดยการนำสัญลักษณ์พระธาตุ ชูง พญานาคทางความเชื่อในสิ่งที่ตั้งมาซึ่งเป็นสิ่งที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของคนอีสาน มาสร้างสรรค์เป็นผลงานทัศนศิลป์

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสัญลักษณ์ทางพุทธศาสนาและความเชื่อพื้นถิ่น ได้แก่ รูปทรงพระธาตุ ชูง พญานาค
2. เพื่อสร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรม เชิงพุทธศิลป์ โดยใช้แนวคิดทฤษฎีลัทธิประสานจุดสี

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้รับความหมายของรูปทรงสัญลักษณ์ที่นำมาสร้างสรรค์ผลงาน
2. ได้รู้เทคนิคการจุดของสี ทำให้เกิดการทับซ้อนของสีเพื่อให้เกิดบรรยากาศตามแนวความคิด

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา สัญลักษณ์ทางพุทธศาสนาและความเชื่อพื้นถิ่นของคนอีสาน ทั้งพุทธ พราหมณ์ ผี สะท้อนผ่านรูปทรงสัญลักษณ์ รูปทรงพระธาตุ ชูง และพญานาค

2. ขอบเขตด้านรูปทรง ผู้สร้างสรรค์ได้ใช้รูปทรงของพระธาตุเจดีย์ซึ่งเป็นศาสนสถานเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ รูปทรงของธูปเป็นความเชื่อของคนอีสาน จากการประดิษฐ์ขึ้นมาในงานบุญต่างๆ รูปทรงพญานาคเป็นสัญลักษณ์ที่คอยปกป้องพุทธศาสนา จากรูปทรงสัญลักษณ์เหล่านี้เป็นหลักในการตอบสนองต่อแนวความคิด
3. ขอบเขตด้านเทคนิค ใช้เทคนิคจิตรกรรมการจุดสีบนผ้าขาว

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ผู้สร้างสรรค์ได้รับแรงบันดาลใจจากความเชื่อความศรัทธา ที่สะท้อนผ่านงานพุทธศิลป์ เช่น เจดีย์ ธูป และพญานาคของชาวอีสาน จึงมีแนวความคิดที่จะสะท้อนจินตภาพเกี่ยวกับเรื่องราวของความศรัทธา โดยใช้เทคนิคการจุดสีอะคริลิกลงบนผ้าขาว วิเคราะห์ผลงานโดยใช้หลักการองค์ประกอบศิลป์ การศึกษาเปรียบเทียบกับผลงานสร้างสรรค์ของศิลปินคนอื่น ตลอดจนใช้แนวคิดลัทธิพินจุดสี (Pointillism) เพื่อให้เกิดการทับซ้อนของจุดสี เมื่อจุดสีค่อยๆ ทับซ้อนจะเกิดความรู้สึกสะท้อนไหว เกิดเป็นประกาย จนเกิดเป็นบรรยากาศเบาบาง ดูสงบ

วิธีดำเนินการวิจัย

1. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การที่ผู้สร้างสรรค์เข้าวัดเพื่อคลายความทุกข์ใจจึงหาสิ่งที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ ซึ่งจากการเข้าวัด ที่วัดพระธาตุพนมมหาวิหารเป็นวัดที่ตั้งอยู่ภาคอีสาน เป็นวัดที่สวยงามทางสถาปัตยกรรมไทย และทางวัฒนธรรมไทยท้องถิ่น ทำให้ผู้สร้างสรรค์ได้พบเห็น พระธาตุมีรูปทรงสวยงามเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เป็นสิ่งที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ พญานาคมีรูปทรงที่สวยงามมีความหมายที่คอยปกป้องคุ้มครอง และธูปที่ได้ประดับประดาในงานบุญประเพณีจากสิ่งที่พบเห็นผู้สร้างสรรค์เกิดความรู้สึกประทับใจ ในสถาปัตยกรรมของพระธาตุ และพญานาคที่มีความสวยงามประณีต สีเส้นของธูปบรรยากาศโดยรอบที่อยู่ภายในวัดทำให้รู้สึกร่มเย็น คลายความทุกข์ที่อยู่ภายในจิตใจ ผู้สร้างสรรค์จึงได้สร้างสรรค์ผลงาน

ผู้สร้างสรรค์ได้ศึกษาทางด้านความหมายของสัญลักษณ์ทางพุทธศาสนา และความเชื่อของคนอีสาน จึงได้ศึกษารูปทรงของพระธาตุพนมที่ วัดพระธาตุพนม มหาวีหารอยู่ที่จังหวัดนครพนม รูปทรงของพญานาคองค์พญาศรีมุกดามุนีนีลปาลนาคราช เป็นหนึ่งพญานาคหนึ่งเศียรที่ใหญ่ที่สุดของภาคอีสานที่ วัดรอยพระพุทธรูปทอมนรมย์: มุกดาหาร ชึ่งผู้สร้างสรรค์ได้ศึกษาสีสันและรูปทรง บริเวณพระธาตุยาคุโบราณสถานเมืองฟ้าแดดสงยางที่จังหวัดกาฬสินธุ์

ความหมายทางสัญลักษณ์ที่นำมาประกอบในการสร้างสรรค์ ได้แก่ พระธาตุเป็นภาษาท้องถิ่นของคนอีสานเป็นที่บรรจุกระดูกของบุคคลสำคัญ สร้างขึ้นเพื่อเป็นการน้อมรำลึกถึงคุณงามความดีที่น่าเคารพนับถือ เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ เลื่อมใสศรัทธาในการสักการบูชา จากความหมายของพระธาตุผู้ศึกษาได้ศึกษาความหมาย ชึ่งเป็นหนึ่งในการทำบุญมักจะประดิษฐ์หลากหลายรูปแบบ และหลากหลายสีสันบนผืนผ้าเพื่อสื่อความหมายระหว่างมนุษย์กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ ชาวบ้านเชื่อว่าเป็นสัญลักษณ์ของความดีงามความเป็นสิริมงคลเป็นสื่ออันวิญญูณของผู้ตายที่เคยได้ถวายสูงจะได้ขึ้นไปสู่สวรรค์ ความหมายของพญานาคเป็นความเชื่อของคนอีสาน นาคเป็นสัญลักษณ์แห่งความยิ่งใหญ่ ความสมบูรณ์ความมีวาสนาปกป้องรักษา และมีความศรัทธาในพุทธศาสนา

ในด้านแนวคิดทฤษฎีทางศิลปะ เพื่อมาประกอบการวิเคราะห์ และอภิปรายผลการสร้างสรรค์ผลงานของผู้สร้างสรรค์ ประกอบด้วยแนวคิดองค์ประกอบศิลป์ ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับความศรัทธาในพุทธศาสนา และความเชื่อจึงได้นำรูปทรงสัญลักษณ์มาจัดองค์ประกอบ ให้เกิดเอกภาพเกิดการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของส่วนต่างๆภายในภาพ โดยศึกษาการใช้ทัศนธาตุการจุดสี เป็นการจุดซ้ำๆ เหล่านี้ทำให้เกิดตำแหน่งของรูปทรงในที่ว่าง และมีความเคลื่อนไหวเกิดอากาศและการทับซ้อนของสี (ชูลูด นิมสมอ, 2537) เกิดเป็นบรรยากาศผสมผสานกับแนวคิดทางพุทธศาสนา เรื่องสวรรค์ตามความเชื่อของคนอีสานมาประกอบในภายในงาน

นอกจากนี้ยังได้รับอิทธิพลจาก ผลงานศิลปกรรมทางด้านแนวคิด รูปทรงเทคนิคจากผลงานของ อิทธิพล พัฒรชนม์ (2558) ศึกษาทางด้านแนวคิดเกี่ยวกับพุทธศาสนา เชื่อมโยงสัมพันธ์กับวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นไทย และอภิปาติ แสงไกร

(2555) ศึกษาทางด้านรูปแบบของรูปทรงสัญลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยในการสร้างสรรค์ผลงาน ศึกษาของบุญนำ สาสุด (2556) ศึกษาทางด้านเทคนิค การจุดสี และการใช้สีให้เกิดบรรยากาศภายในผลงาน ตลอดจนศึกษาด้านเทคนิคเกี่ยวกับการจุดสีให้เกิดการทับซ้อนของสี จากลัทธิสแนจุดสี (Pointillism, 2557) ซึ่งเป็นจิตรกรรมโดยใช้กรรมวิธีแทนเทคนิคจุด ทางวิทยาศาสตร์จากการลงสีบริสุทธิ์ที่ใกล้เคียงกันหรือสีคู่ตรงข้ามมาผสมผสานกัน เกิดการทับซ้อนของสี เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างสรรค์ผลงานให้งานดูมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

2. การวิเคราะห์ข้อมูล

จากการวิเคราะห์รูปทรงของพระธาตุ รุ่ง พญานาค ซึ่งเป็นสัญลักษณ์และเป็นแรงบันดาลใจ ในการสร้างสรรค์ผลงานอันเนื่องมาจากผู้สร้างสรรค์ ได้พบเห็นรูปทรงของพระธาตุซึ่งเป็นสัญลักษณ์ทางความเจริญรุ่งเรืองของศาสนามีลักษณะรูปทรงที่สูงสง่าเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจและเป็นที่พักพิงใจ รูปทรงของพญานาค ผู้สร้างสรรค์ได้พบเห็นตามที่ต่างๆ ในบริเวณวัดวาอาราม ผู้สร้างสรรค์จึงได้ศึกษาความหมายของพญานาคว่าเป็นสัญลักษณ์แห่งการปกป้องคุ้มครองศาสนาพุทธ ซึ่งเป็นความเชื่อของคนอีสาน รูปทรงของรุ่ง จากการที่ผู้สร้างสรรค์ได้เข้าร่วมงานบุญได้เห็น รุ่งมีสีสันทัดโดดเด่นประดับประดาภายในงาน รุ่งเป็นสัญลักษณ์ ทางความเชื่อ และศาสนา สัญลักษณ์ที่ได้นำมาใช้ในการสร้างสรรค์ผลงาน ผู้สร้างสรรค์ได้วิเคราะห์และศึกษาข้อมูลในเรื่องความหมายทางความเชื่อและความศรัทธาในศาสนาพุทธเรื่องบาปบุญ งานบุญตามความเชื่อของคนอีสานซึ่งสัญลักษณ์มีความสอดคล้องกัน ผู้สร้างสรรค์จึงได้สร้างสรรค์เป็นผลงานทัศนศิลป์

3. การสร้างสรรค์ผลงาน

การสร้างสรรค์ผลงานผู้สร้างสรรค์ได้เริ่มจากการทำภาพร่างลายเส้น โดยการวิเคราะห์ข้อมูลจากภาคสนาม ข้อมูลจากเอกสาร ผลงานอิทธิพลจากผลงานศิลปกรรม ซึ่งมีอิทธิพลต่อการสร้างสรรค์ ผู้ศึกษาได้ศึกษาข้อมูลเพื่อเป็นแนวทางในการสร้างสรรค์ เพื่อได้ศึกษาคิดวิเคราะห์แล้วจึงได้ทดลองทำภาพร่างลายเส้น เพื่อหารูปทรงที่ตอบสนองต่อแนวความคิดโดยการนำสัญลักษณ์ ทางพุทธศาสนาและความเชื่อของคนอีสาน มาทดลองจัดองค์ประกอบหลากหลายรูปแบบ เพื่อให้ได้ภาพร่างที่สมบูรณ์ ปีที่ 12 ฉบับที่ 1 มกราคม-มิถุนายน 2563

ขั้นตอนต่อมาจากการที่ได้ทำภาพร่างที่สมบูรณ์ ผู้สร้างสรรค์ได้ทำการขยายภาพร่างใส่ในเฟรมโดยการนำสีสเปรย์มาฉีดพื้นหลังของเฟรมเพื่อให้พื้นหลังมีความนุ่มนวลของพื้นหลังมากยิ่งขึ้น จากนั้นนำดินสอสีลงโครงสร้างของภาพ ตามแบบภาพร่างลายเส้นเมื่อกำหนดโครงสร้างของรูปทรงสัญลักษณ์เสร็จสมบูรณ์แล้ว ผู้สร้างสรรค์จะทำการลงสีด้วยการนำ สีอะคริลิกโดยการจุดสีลงกำหนดสีเข้มเป็นพื้นหลังของรูปทรงต่างๆ ของพระธาตุ พญานาค วิหารและภูเขา การที่ลงสีเข้มก่อนเพื่อให้การลงสีของชั้นต่อไปทำให้สีมีความเด่นชัดขึ้นหลังจากลงสีทั่วทั้งเฟรมชั้นต่อไป คือชั้นตอนเก็บรายละเอียดของรูปทรงต่างๆ จากวิธีการสร้างสรรค์อย่างเป็นลำดับขั้นตอนทำให้งานดูมีความสมบูรณ์

ผลการสร้างสรรค์

ผลการสร้างสรรค์จำนวน 4 ชิ้น สรุปผลได้ดังนี้

ผลงานชิ้นที่ 1

จากความเชื่อของคนอีสานว่าด้วยเรื่องของการถวายธูปแต่พุทธศาสนาจะได้อัปสู่อสูรวงสวรรค์จึงเป็นที่มาของการสร้างสรรค์บรรยากาศของผลงาน โดยให้มีทั้งโลกมนุษย์ และสวรรค์ จากคำสอนทางพุทธศาสนา ว่าด้วยการทำบุญทำให้เกิดความเชื่อว่าการทำบุญกุศลทำนุบำรุงศาสนาจะทำให้เกิดบนสวรรค์ จึงสร้างสรรค์ให้มีงานบุญโดยมีสีส้มของธูปประกอบพระธาตุเจดีย์เพื่อเชื่อมโยงระหว่าง โลกมนุษย์กับสวรรค์ชั้น จาตุมหาราชิกาภูมิเป็นสวรรค์ที่ใกล้โลกมนุษย์กว่าชั้นอื่น จากการศึกษาสวรรค์ชั้นจาตุมหาราชิกาภูมิบรรยากาศแวดล้อมจะมีน้ำใส มีดอกบัว มีความล่องลอยจากสิ่งที่ศึกษาผู้สร้างสรรค์จึงได้จัดองค์ประกอบให้ผลงานสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

ในการทำรูปแบบในการนำเสนอแนวความคิด ได้นำรูปทรงของพระธาตุพนม และพระธาตุนาดูน มาเป็นต้นแบบในการสร้างรูปทรง โดยภายในรูปพระธาตุจะมีลวดลายของธูป ที่มีสีส้มสดใส เหมือนทะเลธูปที่กาฬสินธุ์ ผู้สร้างสรรค์ใช้เส้นโค้งที่เป็นรูปทรงของก้อนเมฆมาแบ่ง ระหว่างสวรรค์กับโลกมนุษย์ บรรยากาศของงานผู้สร้างสรรค์ได้ใช้เทคนิคการจุดสีอะคริลกลงบนผ้าขาว บางโดยศึกษาจากลัทธิอิสานจุดสี (Pointillism) เพื่อให้เกิดการทับซ้อน และผสมผสานของสีให้เกิดความเบาบางนุ่มนวล และเกิดความรู้สึกถึงความเชื่อและความศรัทธา

ผลจากการสร้างสรรค์พบว่า ภายในงานดูไม่มีระยะ ขาดจุดเด่นและจุดรอง ตลอดจนวิธีการติดตั้งด้วยการใช้ผ้าในการแสดงออกด้วยการแขวนผนัง ทำให้งานมีรอยยับไม่เรียบร้อยงานจึงดูไม่สมบูรณ์เท่าที่ควร

ผลงานสร้างสรรค์ชิ้นที่ 1 ชื่อผลงาน: ความเชื่อความศรัทธา หมายเลข 1
ขนาด: 70 x 190 เซนติเมตร
เทคนิค: สีอะคริลิคบนผ้าขาว

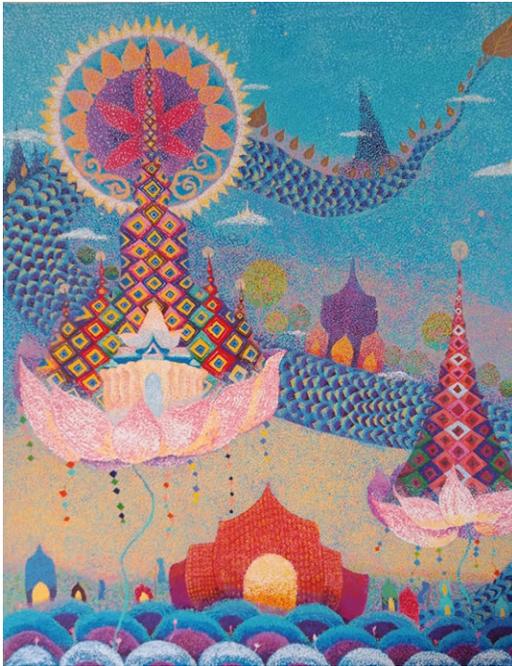
ผลงานชิ้นที่ 2

จากผลงานชิ้นที่ 1 พัฒนามาผลงานชิ้นที่ 2 ผู้สร้างสรรค์ได้จัดรูปแบบการนำสัญลักษณ์ทางพุทธศาสนาซึ่งเป็นสัญลักษณ์แห่งความดีงาม เพื่อให้ยึดหลักในการทำความดีโดยมีความเชื่อว่า เรื่องของการร่วมสร้างบุญกุศลในงานประเพณีต่างๆ มาสร้างในผลงานโดยใช้สีเส้นของ ธุงให้เกิดเป็นงานบุญประเพณีมากขึ้น

ปีที่ 12 ฉบับที่ 1 มกราคม-มิถุนายน 2563

การใช้รูปแบบการจัดองค์ประกอบยังคงใช้รูปทรงสัญลักษณ์ดั้งผลงานชิ้นแรก ได้มีการพัฒนาจากการใช้ผ้าขาวบางแสดงออกในการแขวนบนผนัง ผู้สร้างสรรค์จึงใช้ผ้าซิ่นกับเฟรมเพื่อให้งานดูมีความเรียบร้อยมากขึ้น สามารถสร้างความสัมพันธ์และความเป็นเอกภาพของรูปทรงต่างๆ ได้มากขึ้น ใช้โทนสีฟ้ามากขึ้น เพื่อให้เกิดความรู้สึกเหมือนสวรรค์ดังความเชื่อทางพุทธศาสนามากขึ้น เกิดความรู้สึกผ่อนคลาย

พัฒนาการในการสร้างสรรค์ผลงาน จากการที่ได้แก้ไขข้อบกพร่องในเรื่องของการจัดองค์ประกอบ ให้เกิดความสัมพันธ์กันมากขึ้น ส่วนการปรับปรุงในเรื่องการติดตั้งเพื่อนำเสนอ โดยการปรับเปลี่ยนเป็นการนำผ้าซิ่นไว้กับเฟรมทำให้งานดูมีความเรียบร้อยมากขึ้น

ผลงานสร้างสรรค์ชิ้นที่ 2 ชื่อผลงาน: ความเชื่อความศรัทธา หมายเลข 2

ขนาด: 140 x 180 เซนติเมตร

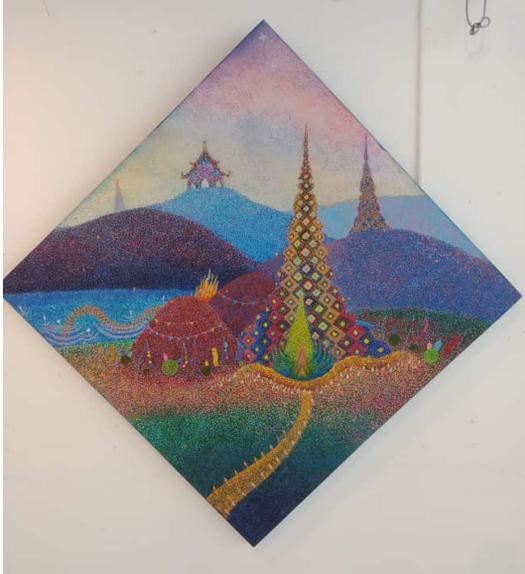
เทคนิค: สีอะคริลิกบนผ้าขาว

ปีที่ 12 ฉบับที่ 1 มกราคม-มิถุนายน 2563

ผลงานชิ้นที่ 3

ผลงานชิ้นที่ 3 ผู้สร้างสรรค์ได้มุ่งเน้นในเรื่องของ ประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุ ซึ่งเป็นประเพณีที่สำคัญของชาวพุทธซึ่งเป็นแรงบันดาลใจเบื้องต้น โดยผลงานชิ้นนี้จะเน้นเรื่องงานบุญประเพณีเป็นหลัก เพื่อสะท้อนถึงวัฒนธรรมไทย จากความเชื่อในเรื่องของประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุมีความเชื่อว่า การทำบุญเพื่อให้ได้การกุศลจริงจะต้องปฏิบัติต่อพระพักตร์ของพระพุทธเจ้า เมื่อพระพุทธองค์เสด็จปรินิพพานแล้วจึงมีสัญลักษณ์ตัวแทนของพระพุทธเจ้า ได้แก่ พระธาตุเจดีย์ ในการกราบไหว้บูชาต่อพระพักตร์ของพระพุทธองค์ เช่นเดียวกับการที่นำผ้าไปบูชาต่อหน้าพระบรมธาตุเจดีย์ด้วยการโอบรอบองค์พระบรมธาตุเจดีย์ ถือว่าพระบรมธาตุเจดีย์เป็นเสมือนพระพุทธเจ้าเป็นการบูชาที่สนิทแนบชิดพระพุทธองค์ จากความเชื่อไปสู่ความศรัทธาในพุทธศาสนา ทำให้จิตใจแน่วแน่ที่จะบูชาพระบรมธาตุเจดีย์ เพื่อเป็นสิริมงคลแก่ชีวิตจากการศึกษาความเชื่อจึงทำให้เกิดแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์ผลงานชิ้นนี้

ผู้สร้างสรรค์ใช้สีส้มของธงที่มีสีส้มสดใส ประกอบกับงานบุญประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุโดยใช้ผ้ามาลงรับพระธาตุมาประกอบผสมผสานกับสีของบรรยากาศของสวรรค์ เพื่อให้งานดูมีความน่าสนใจมากขึ้น นำรูปทรงของภูเขาให้เกิดระยะ จากนั้นใช้ทัศนธาตุของเส้นตรงที่เป็นระนาบของเส้น เพื่อให้เกิดความนิ่งสงบเปรียบด้วยความศรัทธา

ผลงานสร้างสรรค์ชิ้นที่ 3 ชื่อผลงาน: ความเชื่อความศรัทธา หมายเลข 5
ขนาด 100 x 100 เซนติเมตร
เทคนิค สีอะคริลิคบนผ้าขาว

ผลงานชิ้นที่ 4

ในผลงานชิ้นนี้ได้มุ่งเน้นให้ผลงานมีบรรยากาศของสรวงสวรรค์มากขึ้น โดยไม่ได้มุ่งเน้นการทำบุญประเพณีเข้ามาใส่ในเรื่องราวของตัวงานมากนัก เพื่อให้ผลงานชิ้นนี้มีความรู้สึกที่นิ่งสงบ จะเน้นที่พระธาตุให้ดูมีความสง่างามผสมผสานกับแสงรัศมีที่กระจายอยู่รอบพระธาตุ เพื่อให้เกิดความรู้สึกศรัทธาในพระธาตุเจดีย์

ผู้สร้างสรรค์ได้พัฒนารูปทรงให้เกิดความรู้สึกสงบขึ้น และการใช้โทนสีต่างๆ ได้แก่ สีฟ้า สีเหลืองทอง สีเหลือง สีขาว โดยสีฟ้าเป็นสีให้เกิดความรู้สึกผ่อนคลาย เป็นสีของสรวงสวรรค์ ดังความเชื่อทางพุทธศาสนา โดยมีสีเหลืองทองเป็นสีแห่งอานุภาพ สีแห่งความรุ่งเรืองทางศาสนา แสงฉัพพรรณรังสีที่เป็นแสงรัศมีที่เปล่งประกาย ซึ่งประกอบด้วยสีปิยะ หรือสีเหลืองดังหรรดาลทอง โอทาทะ หรือสีขาว เกิดความรู้สึกศรัทธาส่วนบรรยากาศภายในงานเกิดความรู้สึกสงบต่อผู้ดูมากขึ้น

ผลงานสร้างสรรค์ชิ้นที่ 4 ชื่อผลงาน: ความเชื่อและความศรัทธา หมายเลข 6
ขนาด 100 x 170 เซนติเมตร
เทคนิค สีอะคริลิคบนผ้าขาว

สรุปผลและอภิปรายผล

การสร้างสรรคผลงานทัศนศิลป์ เรื่อง จินตภาพแห่งความเชื่อและความศรัทธา ผู้สร้างสรรคได้แรงบันดาลใจจากการที่ ผู้สร้างสรรคได้เข้าวัดเพื่อหาที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ ให้คลายความทุกข์ภายในจิตใจ ผู้สร้างสรรคได้พบเห็นบรรยากาศภายในวัด ได้เห็นสถาปัตยกรรมที่สวยงามของสัญลักษณ์ทางพุทธศาสนา และความเชื่อของคนอีสาน สะท้อนทางพุทธศิลป์ด้านรูปทรง ของพระธาตุเจดีย์ พญานาค และธง เป็นสัญลักษณ์แห่งความดีงาม ตามความเชื่อความศรัทธาของคนอีสาน มาสร้างสรรคผลงาน ซึ่งมีบรรยากาศเป็นดั่งแดนสวรรค์ ในการสร้างสรรคผลงาน ผู้สร้างสรรคจะใช้รูปแบบจิตรกรรมเชิงอุดมคติ จากเทคนิคการจุดสี เพื่อให้เกิดความรู้สึกศรัทธา

ความรู้ใหม่หรือข้อค้นพบใหม่ จากแรงบันดาลใจที่พบเห็นสิ่งแวดล้อมในศาสนสถาน เช่น รูปทรงของพระธาตุเจดีย์ พญานาค และธง ศึกษาหาความหมาย ให้มีความสอดคล้องกันในเรื่องของความเชื่อในสิ่งที่พบเห็นสู่ความศรัทธาของ

คนอีสานมาสร้างสรรค์ในรูปแบบของการรูปแบบของการผสมผสานกันระหว่างงานบุญประเพณีที่เป็นคุณค่าทางวัฒนธรรมประเพณีที่สำคัญเข้ามาในผลงาน ด้วยเทคนิคการจุดสีด้วยสีอะคริลิก เพื่อให้เกิดการผสมจุดสีเกิดอากาศของสีให้มีพื้นที่ว่างในการผสมกันของสีเกิดบรรยากาศที่เบาบางโตนสีในการสร้างสรรค์ผลงาน โดยใช้สีสันของรุ้ง ประกอบกับสีทางศาสนาพุทธ สีทางศาสนาพุทธ เช่น ดั่งความเชื่อทางพุทธศาสนา โดยมีสีเหลืองทองเป็นสีแห่งอานุภาพ สีแห่งความรุ่งเรืองทางศาสนา แสงฉัพพรรณรังสีที่เป็นแสงรัศมีที่เปล่งประกาย ซึ่งประกอบด้วยสี ปะตะ หรือสีเหลือง ดังหรรดาทอง โอทาทะ หรือสีขาว เกิดความรู้สึกศรัทธา จึงเกิดเป็นผลงานโดยผู้สร้างสรรค์ได้วิเคราะห์เปรียบเทียบ ผลงานของศิลปินทางด้านความสอดคล้องและความแตกต่างกัน ทั้งทางด้านรูปแบบ และเทคนิค

ผลการสร้างสรรค์ด้านสีสันและบรรยากาศ มีลักษณะว่าด้วยทางสีสัน จะใช้สีสันของรุ้งมาประกอบโดย บรรยากาศจะใช้สีที่ก่อให้เกิดความรู้สึกร่มเย็นทางจิตใจ เกิดความเปล่งประกายไปด้วยความศรัทธาซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีสีที่แสดงถึงความรู้สึกทางด้านอารมณ์ และความรู้สึก กล่าวคือ สีแต่ละสียังเป็นสื่อเราให้เกิดความรู้สึกทางด้านอารมณ์ ดังเช่นผลงานของผู้สร้างสรรค์ แสดงทางด้านรูปทรง และบรรยากาศที่แสดงต่อความรู้สึกซึ่งสอดคล้องกับ ผลงานที่มีชื่อว่า สรวงสวรรค์ ของอภิชาติ แสงไกร (2555) ทางด้านรูปทรงพระธาตุและสัญลักษณ์ทางศาสนาพุทธมาจัดองค์ประกอบภายในงาน บรรยากาศโดยรอบ จะใส่สีสันของกลีบดอกไม้ ล่องลอยอยู่ในสรวงสวรรค์ เพื่อให้เกิดความรู้สึกเบาบาง รูปทรงสัญลักษณ์ทางพุทธศาสนา จนเกิดเป็นแรงศรัทธา แต่จะมีความแตกต่างทางด้านลวดลายของพระธาตุ จากการที่ผู้สร้างสรรค์ได้นำสีสัน และลวดลายของรุ้งมาผสมกับรูปทรงของพระธาตุ ก่อให้เกิดความรู้สึกศรัทธา จากแรงบันดาลใจการที่ได้พบเห็นรุ้งที่คนอีสานได้ประดิษฐ์ ตกแต่งรอบพระธาตุ ในงานบุญต่างๆ ซึ่งเปรียบเป็นความศรัทธา และความเชื่อของคนอีสาน จึงได้นำแรงบันดาลใจของสิ่งที่พบเห็นมาศึกษา และสร้างสรรค์ผลงานตามลำดับจนเกิดเป็นสิ่งใหม่และความรู้ใหม่ของผลงานของผู้สร้างสรรค์

จากการสร้างสรรค์ผลงานในรูปแบบเชิงอุดมคติ โดยใช้รูปทรงสัญลักษณ์ทางพุทธศาสนา และความเชื่อของคนอีสานเป็นแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์ผลงาน ผู้สร้างสรรค์ได้นำรูปทรงของพระธาตุผสมผสานกับรูปทรงของธง จัดองค์ประกอบของสัญลักษณ์ต่างๆ ได้อย่างเป็นเอกภาพตามแนวความคิด และจินตภาพของผู้สร้างสรรค์ในผลงาน ผู้สร้างสรรค์ได้ใช้หลักทฤษฎีของลัทธิผสมผสานจุดสี (Pointillism) (วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี, 2557) ซึ่งมีความสอดคล้องจากการ ใช้สีบริสุทธิ์ที่ใกล้เคียงหรือสีตัดกันด้วยการจุดสี ค่อยๆ ทับซ้อนผสมผสานกันของสีจะเกิดความรู้สึกสะเทือนไหว เกิดเป็นประกาย จึงเกิดเป็นบรรยากาศบางเบา ดูสงบ เกิดความรู้สึกศรัทธา

ผลการสร้างสรรค์ด้านสีสันทัน และบรรยากาศ มีลักษณะสีสันทันภายในงาน จะมีสีสันทันของธงที่ประกอบในงานบุญประเพณีมาผสมผสาน ซึ่งสอดคล้องกับทัศนธาตุ การจุด ทำให้เกิดตำแหน่งของรูปทรงในที่ว่างเกิดความเคลื่อนไหว และผสมผสานกับลัทธิการผสมผสานจุดสี (Pointillism) กล่าวคือ การใช้เทคนิคจุดสีบริสุทธิ์ที่ใกล้เคียงกัน หรือสีตัดกันลงเคียงข้างกันให้เกิดความสดใสในบรรยากาศ เปรียบเทียบกับผลงานของบุญนำ สาสุต (2556) ที่ใช้เทคนิคการจุดสีให้เกิดการทับซ้อนของสีทั่วทั้งเฟรม โดยผลงานของบุญนำ สาสุตจะให้มีสีโทนสว่าง และเข้มตัดกันให้เกิดแสงเงา ส่วนผลงานของผู้สร้างสรรค์ใช้เทคนิคการจุดอะคริลิค โดยการใช้สีสันทันของธงที่ได้พบเห็นผสมผสานกับ สีทางความหมายของพุทธศาสนาตามจินตภาพของผู้สร้างสรรค์

ผลการสร้างสรรค์สะท้อนลักษณะเฉพาะตนทางด้านจิตใจจาก การเข้าวัดได้กราบไหว้พระธาตุซึ่งเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจเกิดความรู้สึก گرمเย็น ผู้สร้างสรรค์ได้พบเห็นสถาปัตยกรรมอันสวยงาม จึงเกิดความประทับใจตลอดจนได้สัมผัสงานบุญประเพณีที่จัดขึ้นภายในวัด ซึ่งเป็นประเพณีของคนในท้องถิ่นผู้สร้างสรรค์เกิดความผูกพันตั้งแต่ครั้งยังเยาว์วัยจึงได้สร้างสรรค์ผลงาน เนื่องจากผู้สร้างสรรค์มีความศรัทธาต่อศาสนาพุทธจึงได้สร้างสรรค์เป็นผลงานศิลปะ เพื่อจรรโลงจิตใจของผู้สร้างสรรค์

ข้อเสนอแนะ

ประโยชน์ต่อผู้ที่ศึกษาทางด้านรูปทรง โดยการที่ผู้สร้างสรรค์ทำรูปแบบเชิงอุดมคติโดยใช้รูปทรงมาผสมผสานกันเพื่อให้เกิดความแปลกใหม่ และเกิดความลงตัว ของรูปทรงสัญลักษณ์ที่นำมาสร้างสรรค์ โดยไม่คำนึงถึงความเหมือนจริง ด้านเทคนิค ผู้สร้างสรรค์ใช้ทัศนธาตุของจุด ทำให้ผู้ศึกษาได้ศึกษาเทคนิคเพื่อให้เกิดบรรยากาศการผสมผสาน และทับซ้อนของสี เพื่อให้ภาพดูมีมิติ โดยไม่จำเป็นต้องลงสีแบบเรียบเนียนสามารถสร้างบรรยากาศของ ผลงานได้อย่างลงตัว ซึ่งจะ เป็นประโยชน์แก่ผู้ที่ศึกษาในด้านการสร้างสรรค์ผลงานพัฒนาผลงาน

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จสมบูรณ์ได้ด้วยความรู้ และความช่วยเหลืออย่างสูงยิ่งจากผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุชาติ สุขนา ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก รองศาสตราจารย์บุญทัน เขษรสุราษฎร์ ประธานกรรมการสอบ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. กนกวรรณ นิธิรัฐพัฒน์ และศาสตราจารย์ พงศ์เดช ไชยคุตร กรรมการสอบ

ขอขอบพระคุณคณาจารย์ภาควิชาทัศนศิลป์คณะศิลปกรรมศาสตร์ที่ให้ข้อเสนอแนะ ในการสร้างสรรค์ผลงาน และขอขอบพระคุณครอบครัวที่ให้ความช่วยเหลือสนับสนุนด้านการสร้างสรรค์ผลงาน

เอกสารอ้างอิง

กิตติธันต์ ญาณพิสิษฐ์. (2555). มองฮูปแต้มอีสานใน เจดีย์ พระพุทธรูป ฮูปแต้ม สิม ศิลปะลาวและอีสาน. วารสารศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 4(2), 2.

ชลุต นิเมเสมอ. (2537). องค์ประกอบศิลป์. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง. บุญนำ สาสุด. (2556). สวรรค์ บ้าน นา. ค้นเมื่อ 11 พฤศจิกายน 2561, จาก <http://www.artbangkok.com>

- บุญยงค์ เกศเทศ. (2542). **ฝีมือคน ความเชื่อและการพึ่งพาระหว่างคนกับผี**.
มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ประทับใจ สีขา. (2554). **ธงอีสาน**. อุบลราชธานี: ศิริธรรมออฟเซ็ท.
- ภาสกร พระนุรักษ์. (2557). **ทฤษฎีสี**. ค้นเมื่อ 20 กรกฎาคม 2561, จาก <http://idealanna.igetweb.com/articles>
- วิกิพีเดียสารานุกรมเสรี. (2557). **ลัทธิผสมจุดสี “pointillism”**. ค้นเมื่อ 11 พฤศจิกายน 2561, จาก <https://www.th.wikipedia.org>.
- สุพิชฌาย์ จินดาวัฒนภูมิ. (2551). **ความเชื่อเรื่องนาคของชุมชนอีสานลุ่มแม่น้ำโขง**. ค้นเมื่อ 10 พฤศจิกายน 2561, จาก <http://www.gotoknow.org/posts/187783>
- อภิชาติ แสงไกร. (2555). **สำรวจสวรรค์**. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปกรรมศาสตร์ สาขาทัศนศิลป์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- อิทธิพล พัฒรชนม์. (2558). **นิทรรศการจิตรกรรม ฮูปแต้มเลย**. ค้นเมื่อ 10 พฤศจิกายน 2561, จาก <http://www.exhibition.contestwar.com>
- อุดม บัวศรี. (2534). **อีสานฉบับพุทธศาสนา**. ขอนแก่น : ศูนย์วัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยขอนแก่น.